

НАЙХАН НАНААТ АЙ ЖИВАА

Үни урда сагта үлгэн энэ дэлхэй дээрэ нэгэ хаан ажаһуугаа гэхэ. Тэрээндэ нэгэ зараса басаган байгаа. Тэрэ басаган долоон жэлдэ жэрмэнэн болонхой ябаад, наймадахи жэлдээ хүдэр бээтэй хүбүү түрээбэ. Тэрээндэ Живаа найн Эрэ гэжэ нэрэ үгэбэ.

Он жэлнүүд нубарилдан үнгэрбэ. Хүбүүн долоотой болоходоо ёһотой баатар болобо. Удангүй тэрээндэ хүсэ шадалаа харуулха саг хүрэжэ ерээбэ.

Нэгэтэ хаанай хашаа хорёо соо байһан заан галзууран хиирэжэ, гэнжэһээ мултараад, оршон тойрон байһан хамаг юумэнүүдые хандаргажа эхилбэ. Айһан хүрдэһэн зарасанар иишэ тиишээ гүйлдэн, хаанай ордоной хашаа хорёо сооһоо тэрьелшэбэд. Тиихэдэнь Живаа ори гансааран хашаа хорёо соо үлэшөөд, ханшыгаа шамаад, хормойгоо нэхэн үргөөд, хиирэһэн заанай урдаһаа ошобо. Живаа тэрэ зааниие тэбэрижэ үргөөд, ураг тархиинь гаратар толгойгоорын газар сохюулан шэдэбэ.

Хаан баярлахын орондо Живааһаа айба, тэрээндэ сухалдаба. Тиигээд хаан оронойнгоо эгээ холо заха үзүүртэ түрүүн сүлэһэн хоёр хүбүүдтэй байхыень тэрэниие абаашаха захиралта сэрэгшэдтээ үгэбэ. Тэдэ хоёр хүбүүдэй нэгэн хамаг бүхы юумэ үрэхижэрхидэг эди шэдитэй байгаа юм. Тиихэдэнь хаан тэрээнһээ айжа, тэрэниие тэндэ сүлэһэн байба. Нүгөөдэнь хаанай зарлигуудые оронойнгоо бүхы нутаг нугануудта хүргэн абаашахадаа үзэлэй түргөөр гүйдэг хүбүүн юм. Хаан тэрээндэ юндэшьеб сухалдаад, тэрэниие тэндэ сүлэһэн байба. Иимэ хуби заяатай гурбан баатарнууд сүлэлгын газарта уулзажа танилсаад, унаган нүхэд болобод.

Нэгэтэ нэгэ бишыхан хүбүүн тэдээнтэй уулзашаба. Гурбан баатарнууд тэрэ хүбүүхэниие мэндэшэлээд, хайшаа ошожо ябаһынь асуубад.

— Би долоотой Живаатай уулзажа нүхэсэхэ гээб, — гэжэ тэрэ хүбүүхэн харюусаба.

— Бэдэрэгшэ хүншни би гээшэб. Ши юу хэжэ

шадахабши? — гэжэ Живаа тэрээнхээ асууба.

— Би хүнүүдхээл наа холо харадагби, — гэжэ тэрэ хүбүүхэн харюусаба.

Тэрэ үдэрхөө хойшо тэдэ дүрбүүлэн суг хамта байдаг болобо.

Нэгэ найхан үдэр тэдэ дүрбэн далайн эрьедэ ерэбэд. Бүхы юумэ үрэхидэг хүбүүн далайн уһые дууһан хоржорхибо. Тэрэ нүхэдтэээ уһагүй болоһон газар дээгүүр ябажа, далайн нүгөөдэ эрьедэ гараба. Тиигээд тэрэ хорһон бүхы уһаяа аманһаа гаргажа, дахин далайе бии болгобо. Тэрэ дүрбэн тэндэ байдаг болобо. Тэдэнэр нэгэээ гэр байраяа харууһалан һахижа, эдеэ хоол бэлдэхыень орхёод, үглөө бүхэндэ агнуурида гаранад.

Нэгэтэ галаа һахижа, эдеэ хоол бэлдэжэ Хомхойн гэртээ үлэхэдэ, үзэлэй томо хүн далайн уһан сооһоо гараад:

— Шамда ами наһан эдеэ хоол хоёрой алиниинь хэрэгтэйб? — гэжэ асуугаад, шанаһан эдеэнь бултынь эдеэд, далайн уһа руу орожо, үгы болошобо.

Тэрэ үзэлэй томо хүн үглөөдэрынь, нүгөөдэрынь, гурбадахи үдэр ерэжэ, шанаһан эдеэ хоолынь дууһан эдеэд ябашаба. Эдэ гурбан үдэр соо Живаа эдихэ хоол амандаа хэбэгүй. Дүрбэдэхи үдэр эдеэ шанаха Живаагай ээлжээн ерэбэ. Эдеэнэй шанагдажа бэлэн болоод байхада, үзэлэй томо үнөөхи хүн далайн уһан сооһоо гараад:

— Амиды мэндэ үлэхэ үхэл хоёрой алииень шэлэнэбши? Амиды үлэхэ гэбэл, шанаһан эдеэгээ үгэ! — гэжэ хашхарба.

Живаа сухалдаад, тэрэ үзэлэй томо хүниие сохёод, далайн уһан соо шэдэжэрхибэ. Үдэшэлэн дүрбэн нүхэд садатараа эдеэлэжэ амаржа унтабад.

Хойто үглөөгүүрынь тэдэ дүрбэн нүхэд далайн нүгөө эрье дээрэ зогсоһон үзэлэй томо үнөөхи хүниие харабад. Тэрэ арай арайхан ябана. Эди шэдитэй дүрбэн эхэнэрнүүд тэрэнэй дүрбэн тээһээ тэлэн дүнгэнэд. Дүрбэн нүхэд далайн нүгөөдэ эрьедэ гаража, тэрэ үзэлэй томо хүниие алаад, тэдэ эхэнэрнүүдынь байһан байрадаа асарбад. Тэрэ

үдэрhөө хойшо дүрбэн эхэнэрнүүд тогоошод болобод. Дүрбэн нүхэд үглөө бүхэндэ агнуурида гаранад.

Нэгэтэ Живаа зандан модоор хала хээд, тэрэнээ гоё найхан Оюун хатандаа бэлэглэбэ. хала эхэнэрнүүдтэ найшаагдажа, тэрээн дээрэ һуугаад, далай дээгүүр сэнгэн тамардаг байба. Нэгэ үдэр Оюун хатан өөрынгөө үрөөһэн гуталые далайн уһа уруу унагаажархиба. Тэрэниень далайн муу ханаатай лусад хаанай альбан шүдхэр олоод, хаандаа абаашажа үгэбэ. Лусад хаан тэрэ гутал хараад, эзыень асарха захиралта альбан шүдхэртөө үгэбэ. Тиэхэдэнь альбан шүдхэр хаанһаа алтан халыень эрибэ. Альбан шүдхэр алтан халаар тэдэ эхэнэртэ ерээд, бүхэли үдэр тэдэниие алтан хала дээрээ һуулгаад, далай дээгүүр сэнгүүлэн тамарба.

— Үглөө үглөөгүүр Живаагай агнуурида гарахаһаа урда ши хүнэһыень эзэмдэхэ ёһотойш. Шинии үгйдэ уйданаб, хүнэһее хадгалжа байдаг бэһэлигыень эрижэ аба. Бэһэлигээ үгэбэлшни, шамаяа үгылжэ уйдахагүйб гэхэш. Үглөөдэр би шамтай дахин уулзахаб, — гэжэ альбан шүдхэр үдэшлэн тараха дээрээ хэлэбэ.

Хойто үглөөгүүрынь Оюун альбан шүдхэрэй захигшаар Живааһаа бэһэлигынь эрибэ. Живаа хурганһаа бэһэлигээ абажа Оюун хатандаа үгэбэ. Оюун бүхэли үдэр тэрэ бэһэлигээр альбан шүдхэрэй ерэтэр наадаба. Альбан шүдхэр тэрэ бэһэлигынь далайн уһа уруу шэдээд, Оюуниие өөрынгөө халада һуулгаад абаашаба. Үдэшлэн анда нүхэд сугларба. Теэд тэдэнэй дунда Живаа байбагүй. Холые харадаг хүбүүн түргөөр гүйгшэдөө бэдэрэн гүйжэ, нүхэрөө асархыень хэлэбэ. Живаа амиды үхэһэн хоёрой хоорондо болошонхой юумэ газар дээрэ хэбтэбэ. Гурбан нүхэд Живаае үргэжэ, хүл дээрэнь бодохоожо яашье ядаад, гэртээ бусабад. Хойто үглөөгүүрынь Хомхой далайн бүхы уһые һорон уужархиба. Холые харагша далайн оёорто унаһан бэһэлигынь олоод, Живаагай хурганда зүүбэ.

— Ямар удаан унтаа гээшэбиб, — гэжэ Живаа хэлэһээр хүл дээрээ бодобо.

Удангүй тэрэ урдынхидаал адли хүсэтэй болобо.

Оюун хатыень яажа нүхэртөө тэхэрюулхэ гэшэбибди гэжэ тэдэнэр ухаагаа гүйлгэнэд. «Дахин далайн уһа хороходомни, далайн нүгөөдэ эрьедэ гараад, бадаршад боложо, Лусад хаанда ошоёбди» — гэжэ Хомхой нүхэдтөө дурадхаба. Тэдэнэр Хомхойнгоо энэ дурадхалые зүбшөөбэд.

Дүрбэн бадаршан хаанай ордондо ороод, хаана Оюунай байһые шагнаархан зогсобод. Холые харагша тэндэ байна гээд, бусадаа дахуулаад, хаанай унталгын таһалгада оробо. Уйдхар гунигта абташаһан Оюун хаанай хажууда нууба.

Хаан бадаршануудые хараад:

— Нохойн эдюур соо уһа хээд эдэ дүрбэн бадаршанда үгэгты, — гэжэ зарасануудта захирба.

Гэнтэ Оюун эльгэ хатан энеэбэ.

— Нэгэ һара байхадаа, нэгэтэшье иигэжэ энеэгээгүйш. Юун болобоб? Эдэ бадаршанууд шамайемни энеэлгэбэ гү? — гэжэ хаан гайхаба.

— Эдэнэр бэшэ, харин ши намайе энеэлгэбэш. Бадарлажа ябаһан эдэ ламанарта уһа юун соо хэгты гэжэ захирбаш? Нохойн эдюур соо! —гээд, гоё һайхан Оюун эльгэ хатан энеэбэ.

Хаан сухалдаад, Оюуниие хэнээхэ гэбэ. Теэд энэ үедэ бадаршадай нэгэн хутага абаад, хаанай хоолойе хадхажархиба. Тэрэ бадаршан Живаа һайн Эрэ байба.

Живаа Оюун хатаяа тэбэрин үргөөд, хаанай ордонһоо гүйдэлөөрөө газаашаа гараба. Хаанай зарасанууд тэрэниие бариха гэжэ хойноһоонь гүйлдэшэбэд. Гурбан нүхэд далайн нүгөө эрьедэ гарабад, дайсад уһагүй болошһон далайн оёороор тэрэедэгшэдые намнан нүгөө эрьедэнь дүтэлбэ. Эрье дээрэ нүхэдөө хүлээжэ байһан Хомхой аман соохи уһаяа гаргажа, далайн һабые дүүргэбэ. Тиэхэдэнь тэдэ дайсад далайн оёорто шэнгэжэ хосорбод. Тэрэ үдэрһөө хойшо дүрбэн нүхэд һамгадтаяа хамта жаргалтай һайханаар олон жэлдэ ажаһуугаа һэн.

www.nomoihan.com